

مسائل روزه

«روزه» از جمله دستورات دین مقدس اسلام، بلکه همه ادیان الهی است که اگر با آداب و شرایط آن انجام شود تأثیرات فراوان و با ارزشی در تطهیر جسم و جان افراد و سلامت جامعه دارد.

یک ماه روزه‌داری به خصوص برای انسانی که اشتغالات گوناگون او را از پرداختن به خود بازداشته، فرصتی پدید می‌آورد تا روح خود را آزاد ساخته و به کسب معنویات و تقویت نیروی اراده و خودسازی مشغول و با کسب ورع و تقوای بیشتر، خویشتن را برای زندگی طیّب و طاهر در دیگر ماههای سال آماده سازد. شخص روزه‌دار در حال روزه، رنج فقرا و محرومین جامعه را درک نموده، به مسئولیت خویش در قبال آنها واقف می‌گردد و در صدد حمایت و دستگیری از آنان بر می‌آید و از این جهت جامعه نیز از برکات روزه و روزه‌داری برخوردار می‌شود.

(مسئله ۱) «روزه» آن است که انسان برای انجام فرمان خداوند عالم از سپیده صبح تا بعد از غروب آفتاب از چیزهایی که شرح آنها بعد از این گفته می‌شود خودداری نماید.

نیت روزه

(مسئله ۲) لازم نیست انسان نیت روزه را از قلب خود بگذراند یا مثلاً به زبان بگوید: «فردا را روزه می‌گیرم»، بلکه همین قدر که با توجه و برای انجام فرمان خداوند عالم تصمیم دارد از سپیده صبح تا بعد از غروب آفتاب کاری که روزه را باطل می‌کند انجام ندهد، کافی است.

(مسئله ۳) انسان باید در هر شب از ماه رمضان برای روزه فردای آن، نیت کند، ولی بهتر است که شب اول ماه نیز نیت روزه همه ماه را بنماید.

(مسأله ۴) نیت روزه یکی از سه حالت را دارد:

الف - چنانچه روزه او واجب معین^۱ باشد، مانند روزه رمضان، باید پیش از سپیده صبح نیت روزه فردا را بنماید و از اول شب ماه رمضان تا سپیده صبح، هر وقت روزه فردا را نیت کند اشکال ندارد، به شرط آنکه به نیت خود باقی باشد و برنگردد.

ب - چنانچه روزه او واجب غیر معین باشد، مانند روزه قضا یا كفاره واجب، وقت نیت آن تا ظهر ادامه دارد، بلکه اگر پیش از ظهر تصمیم نداشته باشد که روزه بگیرد یا تردید داشته باشد، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد و پیش از ظهر شدن نیت کند روزه او صحیح است، ولی بعد از ظهر بنا بر احتیاط نمی‌تواند نیت کند.

ج - چنانچه روزه او مستحبی باشد، وقت نیت آن از اول شب قبل تا چند دقیقه به مغرب روز بعد است به این معنا که اگر کسی به هر دلیل بدون نیت روزه از سپیده صبح تا چند دقیقه به مغرب کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد و قبل از مغرب نیت روزه مستحبی نماید، روزه او صحیح است.

(مسأله ۵) کسی که بدون نیت روزه خوابیده و پس از سپیده صبح بیدار شده است

دو حالت دارد:

الف - چنانچه پیش از ظهر بیدار و متوجه شود و قصد روزه کند روزه‌اش صحیح است، روزه او واجب باشد یا مستحب، ولی در روزه واجب معین، مثل روزه رمضان، و نذر معین^۲ روزه را بگیرد و بنا بر احتیاط استحبابی قضای آن را نیز بجا آورد.

ب - چنانچه بعد از ظهر بیدار شود روزه واجب از او صحیح نیست؛ ولی در ماه رمضان بنا بر احتیاط به قصد ما فی الذمه امساک کند؛ یعنی کاری که روزه را باطل می‌کند انجام ندهد و پس از ماه رمضان قضای آن را بنا بر احتیاط مستحب هم بجا آورد.

(مسأله ۶) اگر پیش از سپیده صبح نیت کند و بخوابد و پس از مغرب بیدار شود

روزه‌اش صحیح است.

(مسأله ۷) اگر بخواهد غیر روزه رمضان و روزه‌هایی که در روزهای خاصی

قرار داده شده، مثل اول ماه یا ایام البیض^۳، روزه دیگری بگیرد، باید آن را معین نماید، مثلاً نیت کند که روزه قضا یا روزه نذر می‌گیرم، ولی در ماه رمضان لازم نیست نیت کند که روزه رمضان می‌گیرم؛ بلکه نیت روزه فردا کافی است. و اگر نداند ماه رمضان است یا فراموش کند و روزه دیگری را نیت نماید، روزه ماه رمضان محسوب می‌شود، همچنین است حکم روزه‌هایی که

۱. یعنی روزه‌ای که در وقت معین و مشخصی بر انسان واجب شده باشد، مثل روزه رمضان که تنها باید در ماه رمضان بجا آورده شود و در ماههای دیگر انجام آن به نیت ادا صحیح نیست.

۲. آنکه نذر کند در روز مشخصی روزه بگیرد.

۳. به سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم هر ماه «ایام البیض» گفته می‌شود.

در روزهای خاصی قرار داده شده است.

(مسأله ۸) اگر بدانند ماه رمضان است و از روی عمد نیت روزه غیر رمضان کند، نه روزه رمضان حساب می‌شود و نه روزه‌ای که قصد کرده است.

(مسأله ۹) اگر - به عنوان مثال - با نیت روز اول ماه روزه بگیرد و بعد بفهمد روز دوم یا سوم بوده، روزه او صحیح است.

(مسأله ۱۰) اگر در ماه رمضان، پیش از سپیده صبح بیهوش شود و در بین روز به هوش آید سه حالت دارد:

الف - چنانچه پیش از سپیده صبح نیت روزه نکرده و پیش از ظهر به هوش آید، بنا بر احتیاط واجب نیت روزه کند و روزه را بگیرد و اگر نگرفت قضای آن را بجا آورد.

ب - چنانچه پیش از سپیده صبح نیت نکرده و بعد از ظهر به هوش آید، روزه بر او واجب نیست.

ج - چنانچه پیش از سپیده صبح نیت کرده باشد، چه پیش از ظهر به هوش آید یا بعد از ظهر، بنا بر احتیاط واجب روزه آن روز را تمام نماید و اگر تمام نکرد قضای آن را بجا آورد.

(مسأله ۱۱) اگر پیش از سپیده صبح نیت کند و بعد مست شود و در بین روز به هوش آید، پیش از ظهر باشد یا بعد از ظهر، بنا بر احتیاط واجب روزه آن روز را تمام کند و قضای آن را هم بجا آورد.

(مسأله ۱۲) اگر ندانند یا فراموش کنند که ماه رمضان است و پیش از ظهر ملتفت شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد باید نیت کند و روزه او صحیح است. و چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام داده باشد یا بعد از ظهر متوجه شود روزه او باطل می‌باشد، ولی باید تا مغرب کاری که روزه را باطل می‌کند انجام ندهد و پس از ماه رمضان هم آن روزه را قضا نماید.

(مسأله ۱۳) کسی که در ماه رمضان بالغ می‌شود یکی از چهار حالت را دارد:

الف - اگر پیش از سپیده صبح بالغ شود، باید روزه آن روز را بگیرد.

ب - اگر پیش از اذان ظهر بالغ شود و کاری هم که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب باید روزه آن روز را بگیرد؛ مخصوصاً اگر از سپیده صبح نیت روزه کرده باشد.

ج - اگر بعد از ظهر بالغ شود و قصد روزه آن روز را داشته و کاری هم که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، می‌تواند روزه آن روز را بگیرد ولی واجب نیست.

د - اگر بعد از ظهر بالغ شود و قصد روزه نداشته - خواه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام داده باشد یا نه - روزه آن روز بر او نه واجب است و نه صحیح می‌باشد.

(مسأله ۱۴) روزه و سایر عبادات بچه نابالغی که خوب و بد را تشخیص می‌دهد

صحیح است.

(مسأله ۱۵) اگر کافر پیش از ظهر مسلمان شود و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد بنا بر احتیاط آن روز را روزه بگیرد، همچنین اگر بچه پیش از ظهر بالغ شود یا دیوانه عاقل گردد و یا بیهوش به هوش آید و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب روزه آن روز را بگیرد.

(مسأله ۱۶) کسی که روزه قضای رمضان دارد نمی‌تواند روزه مستحبی بگیرد، همچنین است بنا بر احتیاط واجب اگر روزه واجب دیگری داشته باشد و چنانچه فراموش کند و روزه مستحبی بگیرد، در صورتی که پیش از ظهر یادش بیاید روزه مستحبی او به هم می‌خورد و می‌تواند نیت خود را به روزه واجب برگرداند و اگر بعد از ظهر متوجه شود روزه او باطل است و اگر بعد از مغرب یادش بیاید صحت روزه او خالی از اشکال نیست. و بعید نیست مأجور باشد.

(مسأله ۱۷) کسی که برای بجا آوردن روزه میّتی اجیر شده، چنانچه روزه مستحبی بگیرد و مانع بجا آوردن روزه استیجاری نگردد اشکال ندارد، هر چند احوط ترک آن است.

(مسأله ۱۸) کسی که روزه قضا دارد، چنانچه وقت آن وسعت داشته باشد می‌تواند روزه استیجاری بگیرد.

(مسأله ۱۹) اگر غیر از روزه ماه رمضان روزه معین دیگری بر انسان واجب باشد، مثلاً نذر کرده باشد روز معینی را روزه بگیرد، چنانچه از روی عمد تا سپیده صبح نیت نکند روزه اش باطل می‌شود و اگر نداند که روزه آن روز بر او واجب است یا فراموش کند و پیش از ظهر یادش بیاید، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد و فوراً نیت کند روزه او صحیح است و در غیر این صورت باطل می‌باشد.

(مسأله ۲۰) اگر مریض پیش از ظهر ماه رمضان خوب شود و از سپیده صبحتا آن وقت کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد و قضای آن را نیز بجا آورد و چنانچه بعد از ظهر خوب شود روزه آن روز بر او واجب نیست و می‌تواند افطار نماید و باید قضای آن را بگیرد.

(مسئله ۲۱) روزی را که انسان شک دارد «آخر شعبان» است یا «اول رمضان»، واجب نیست روزه بگیرد و اگر بخواهد روزه بگیرد، نمی‌تواند نیت روزه رمضان کند، بلکه نیت روزه قضا یا مستحبی نماید. و چنانچه به قصد غیر ماه رمضان روزه بگیرد و بعد معلوم شود آن روز جزو رمضان بوده، روزه‌ای که گرفته برای رمضان حساب می‌شود.

(مسئله ۲۲) اگر روزی را که شک دارد آخر شعبان است یا اول رمضان، به نیت روزه قضا یا روزه مستحبی و مانند آن روزه بگیرد و در بین روز بفهمد که ماه رمضان است، باید نیت روزه رمضان نماید.

(مسئله ۲۳) اگر در روزه واجب معینی، مانند روزه رمضان، از نیت روزه گرفتن برگردد یا مردد شود روزه‌اش باطل می‌شود، بلکه اگر قصد کند یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، هر چند انجام ندهد، صحت روزه او محل اشکال است و در هر صورت باید از چیزهایی که روزه را باطل می‌کند اجتناب نماید و قضای آن را نیز بگیرد.

(مسئله ۲۴) در روزه واجبی که وقت آن معین نیست، مانند روزه قضا یا كفاره، اگر قصد کند کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد یا مردد شود، چنانچه انجام ندهد و تا پیش از ظهر دوباره نیت روزه کند روزه‌اش صحیح است و در روزه مستحب اگر پیش از غروب هم نیت کند صحیح است.

(مسئله ۲۵) در روزه واجبی که وقت آن معین نیست و وسعت دارد، روزه‌دار می‌تواند پیش از اذان ظهر روزه خود را باطل نماید، ولی اگر بعد از اذان ظهر باشد، در قضای رمضان، بلکه بنا بر احتیاط واجب در هر واجب غیر معین باید روزه خود را تمام کند. و چنانچه روزه او مستحبی باشد هر وقت بخواهد می‌تواند آن را باطل نماید.

مبطلات روزه

(مسئله ۲۶) ده چیز روزه را باطل می‌کند و به آنها «مبطلات روزه» می‌گویند:
۱ و ۲- خوردن و آشامیدن ۳- جماع ۴- استمناء ۵- دروغ بستن به خدا و یا پیامبر(ص) و یا امامان معصوم (ع) و نیز بنا بر احتیاط دروغ بستن به حضرت زهرا علیها السلام و سایر پیامبران و جانشینان آنان ۶- بنا بر احتیاط واجب رساندن غبار غلیظ به حلق ۷- بنا بر احتیاط واجب فرو بردن تمام سر در آب ۸- باقی ماندن بر جنابت یا حیض و یا نفاس تا سپیده صبح ۹- اماله کردن با چیزهای روان ۱۰- قی کردن از روی عمد. و احکام اینها در مسائل آینده بیان می‌شود.

۱ و ۲ - خوردن و آشامیدن

(مسئله ۲۷) اگر روزه‌دار از روی عمد چیزی بخورد یا بیاشامد روزه او باطل می‌شود، چه خوردن و آشامیدن آن چیز معمول باشد مثل نان و آب، یا معمول نباشد مثل خاک و شیره درخت. و در کم یا زیاد بودن آن تفاوتی نیست، حتی اگر مسواک را که رطوبت دارد از دهان بیرون آورد و دوباره به دهان ببرد و رطوبت آن را فرو برد روزه او باطل می‌شود.

(مسئله ۲۸) اگر روزه‌دار از روی اشتباه و فراموشی چیزی بخورد یا بیاشامد روزه‌اش باطل نمی‌شود، چه روزه او واجب باشد یا مستحب.

(مسئله ۲۹) اگر موقعی که مشغول غذا خوردن است بهفمد صبح شده، باید از فرو بردن غذا خودداری نماید و چنانچه عمداً فرو برد روزه‌اش باطل است، و در روزه رمضان به دستوری که بعداً گفته خواهد شد کفاره هم بر او واجب می‌شود.

(مسئله ۳۰) اگر شک کند که صبح شده می‌تواند کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، ولی بنا بر احتیاط پیش از تحقیق، کاری که روزه را باطل می‌کند انجام ندهد.

(مسئله ۳۱) احتیاط واجب آن است که روزه‌دار از تزریق آمپول‌های تقویتی، دارویی و انواع سرم‌ها خودداری کند، ولی تزریق آمپولی که برای بی‌حس کردن عضوی از بدن به کار می‌رود اشکال ندارد. پس اگر روزه‌دار مریضی باشد که روزه برای او ضرر ندارد، ولی به آمپول دارویی نیاز دارد و ناچار است در روز آمپول را بزند، پس از زدن آمپول روزه آن روز را بگیرد.

(مسئله ۳۲) اگر روزه‌دار چیزی را که لای دندان مانده است از روی عمد فرو برد، روزه‌اش باطل می‌شود.

(مسئله ۳۳) شستن و خلال کردن دهان و دندان پیش از سپیده صبح لازم نیست، هر چند احتمال دهد غذای لای دندان در روز فرو رود، ولی اگر بداند غذایی که لای دندان مانده در روز فرو می‌رود و خلال نکند بنا بر احتیاط روزه او باطل می‌شود، بلکه در صورت فرو رفتن کفاره هم لازم است.

(مسئله ۳۴) فرو بردن اخلاط سر و سینه تا هنگامی که به فضای دهان نرسیده اشکال ندارد، ولی اگر به فضای دهان رسیده باشد آن را فرو نبرد.

(مسئله ۳۵) فرو بردن آب دهان هر چند به خاطر تصور ترشی و مانند آن در دهان جمع شده باشد اشکال ندارد و روزه را باطل نمی‌کند.

(مسئله ۳۶) اگر روزه‌دار به قدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد و یا زیان غیر قابل تحملی به او برسد، واجب است به اندازه‌ای که از مردن یا از آن زیان رها می‌شود آب بیشامد، و اگر ماه رمضان باشد باید در بقیه روز از انجام کاری که روزه را باطل می‌کند خودداری نماید، و بنا بر احتیاط قضای آن را هم بگیرد.

(مسئله ۳۷) انسان نمی‌تواند به خاطر ضعف و ناتوانی جسمی روزه خود را بخورد، ولی اگر ضعف او به قدری زیاد است که به طور عادی قابل تحمل نیست خوردن روزه اشکال ندارد. لکن بقدر ضرورت

(مسئله ۳۸) اگر روزه برای انسان ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد و اگر با وجود ضرر روزه گرفت روزه‌اش باطل است و باید قضای آن را بجا آورد، همچنین است اگر احتمال بدهد که روزه برای او ضرر دارد و احتمال او در نظر مردم عقلایی و بجا باشد.

(مسئله ۳۹) جویدن غذا برای بچه یا پرنده و چشیدن غذا و مانند اینها که به واسطه آن معمولاً غذا به حلق نمی‌رسد، اگر چه اتفاقاً به حلق برسد، روزه را باطل نمی‌کند، ولی اگر انسان از ابتدا بداند که به حلق می‌رسد، چنانچه فرو رود روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضای آن را بگیرد و كفاره هم بر او واجب می‌شود، بلکه در این صورت اگر فرو نرود نیز آن روز را روزه بگیرد و بنا بر احتیاط قضای آن را هم بجا آورد.

۳ - جماع:

(مسئله ۴۰) «جماع» روزه را باطل می‌کند، اگر چه فقط به اندازه ختنه‌گاه داخل شود و منی هم بیرون نیاید و فرقی نمی‌کند که با زن باشد یا - نعوذ بالله - با مرد. و این عمل موجب بطلان روزه فاعل و مفعول می‌شود.

(مسئله ۴۱) در صورتی که تصمیم به جماع گرفته و توجه داشته باشد که روزه‌اش باطل می‌شود، هر چند جماع انجام نگرفته یا به اندازه ختنه‌گاه داخل نشود و منی بیرون نیاید، صحت روزه او محل اشکال است، پس روزه آن روز را تمام کند و قضای آن را نیز بجا آورد.

(مسئله ۴۲) هر گاه فراموش کند که روزه است و جماع نماید، یا او را به جماع مجبور نمایند به طوری که عمل بدون اراده و اختیار او واقع شود روزه او باطل نمی‌شود، ولی چنانچه در بین جماع یادش بیاید یا دیگر مجبور نباشد باید فوراً از حال جماع خارج شود؛ و گرنه روزه او باطل می‌شود.

(مسئله ۴۳) «استمناء» آن است که انسان کاری کند که منی از او بیرون آید و این کار حرام بوده و روزه را باطل می‌کند، ولی اگر بدون آنکه کاری انجام دهد یا فکری کند، بی اختیار منی از او خارج شود روزه‌اش باطل نمی‌شود.

(مسئله ۴۴) اگر به قصد بیرون آمدن منی کاری انجام دهد، اگر چه منی از او بیرون نیاید، صحت روزه او محل اشکال است، پس آن روزه را تمام کند و قضای آن را نیز بجا آورد.

(مسئله ۴۵) اگر کاری کند که بی‌اختیار منی از او بیرون آید مسأله چند صورت پیدا می‌کند، زیرا یا قصد بیرون آمدن منی دارد یا عادت به خروج منی دارد، یا هم عادت و هم قصد دارد و یا نه عادت و نه قصد دارد و در صورت اخیر یا اطمینان دارد که منی خارج نمی‌شود یا اطمینان ندارد و در هر صورت کار او یا از قبیل نگاه و صحبت کردن است یا از قبیل بوسه و لمس می‌باشد. و بنابر احتیاط واجب در همه اقسام، روزه‌اش باطل می‌شود، هر چند در بعضی از صورتها باطل نشدن خالی از وجه نیست.

(مسئله ۴۶) هر گاه روزه‌دار بداند که اگر در روز بخوابد محتمل می‌شود، بنابر احتیاط مستحب نخوابد، مگر اینکه به زحمت و مشقت بیفتد که در این صورت می‌تواند در روز بخوابد؛ ولی باید آن روزه را تمام کند و بنابر احتیاط مستحب قضای آن را هم بجا آورد. و چنانچه نداند در صورت خوابیدن محتمل می‌شود یا نه، می‌تواند بخوابد و اگر محتمل شد روزه او صحیح است.

(مسئله ۴۷) اگر روزه‌دار در حال بیرون آمدن منی از خواب بیدار شود، واجب نیست از بیرون آمدن آن جلوگیری کند.

(مسئله ۴۸) روزه‌داری که محتمل شده می‌تواند بول و استبراً نماید و اگر بداند یا احتمال دهد منی در مجرا مانده و در صورتی که پیش از غسل بول و استبراً نکند بعد از غسل منی از او بیرون می‌آید و دوباره جنب می‌شود، بنابر احتیاط واجب باید پیش از غسل بول و استبراً کند؛ ولی اگر غسل کرده باشد و بداند به واسطه بول و استبراً باقیمانده منی بیرون می‌آید و دوباره جنب می‌شود نمی‌تواند استبراً کند. لکن قبول این مشکل است.

۵ - دروغ بستن به خدا یا پیامبر و یا امامان (علیهم السلام) :

(مسئله ۴۹) اگر روزه‌دار با گفتن، نوشتن، اشاره و مانند آن به خدا یا پیامبر (ص) و یا امامان (علیهم السلام) از روی عمد نسبت دروغ بدهد، گرچه بلافاصله بگوید دروغ گفتم یا توبه کند، روزه او باطل می‌شود. و بنابر احتیاط این حکم در مورد حضرت زهرا (علیها السلام) و

۱. بیرون آمدن منی در خواب را «محتلم شدن» می‌نامند.

سایر پیامبران و جانشینان آنان نیز جریان دارد.

(مسئله ۵۰) اگر روزه‌دار بخواهد خبری را که نمی‌داند راست است یا دروغ، نقل کند، بنا بر احتیاط باید از قول کسی که آن خبر را گفته یا از کتابی که آن خبر در آن بوده نقل نماید، یا به طور اجمال بگوید: «خبری به این مضمون وارد شده است» و نباید به طور جدی از گفته خدا یا پیامبر (ص) یا امام (ع) خبر دهد.

(مسئله ۵۱) اگر خبری را به اعتقاد اینکه صحت دارد از قول خدا یا پیامبر (ص) و یا امامان (علیهم السلام) نقل کند و بعد معلوم شود دروغ بوده، روزه او باطل نمی‌شود.

(مسئله ۵۲) اگر دروغی را که دیگری ساخته از روی عمد به خدا یا پیامبر (ص) و یا امامان (علیهم السلام) نسبت دهد روزه‌اش باطل می‌شود، ولی اگر از قول کسی که آن دروغ را ساخته نقل کند اشکال ندارد.

(مسئله ۵۳) اگر از روزه‌دار پرسند خدا یا پیامبر و یا یکی از امامان چنین مطلبی را فرموده‌اند یا نه و او از روی عمد، خلاف واقع را بگوید روزه‌اش باطل می‌شود.

(مسئله ۵۴) اگر در شب دروغی را نسبت دهد و روز بعد که روزه‌دار است بگوید: حرفی که دیشب گفتم درست بود، یا حرف راستی را در شب نسبت دهد و در روز بگوید: دیشب دروغ گفتم، روزه او باطل است.

(مسئله ۵۵) نسبت دروغ به خدا و پیامبر (ص) و امامان (علیهم السلام) از روی شوخی، هر چند بی‌ادبی است، روزه را باطل نمی‌کند.

۶ - رساندن غبار غلیظ به حلق:

(مسئله ۵۶) اگر روزه‌دار مواظبت نکند و غبار یا بخار یا دود و مانند اینها داخل حلق شود، چنانچه اطمینان داشته که به حلق نمی‌رسد روزه‌اش صحیح است و اگر گمان می‌کرده که به حلق نمی‌رسد بنا بر احتیاط واجب روزه را بگیرد و قضای آن را هم بجا آورد.

(مسئله ۵۷) اگر فراموش کند که روزه است و مواظبت نکند، یا بی‌اختیار غبار و مانند آن به حلق او برسد روزه‌اش باطل نمی‌شود و چنانچه ممکن است باید آن را بیرون آورد.

۷ - فرو بردن تمام سر در آب:

(مسئله ۵۸) اگر روزه‌دار از روی عمد تمام سر خود را به تدریج یا یک دفعه زیر آب فرو برد، گرچه بدن او از آب بیرون باشد، بنا بر احتیاط واجب باید قضای آن روزه را بگیرد، ولی اگر تمام بدن را آب بگیرد و مقداری از سر بیرون باشد روزه باطل نمی‌شود.

(مسئله ۵۹) اگر نیمی از سر را یک بار و نیمی دیگر را بار دیگر در آب فرو برد، به طوری که در یک لحظه همه سر زیر آب نباشد روزه‌اش باطل نیست.

(مسئله ۶۰) اگر تمام سر زیر آب رود و فقط مقداری از موها بیرون بماند بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و باید آن روزه را تمام کند و قضای آن را هم بجا آورد.

(مسئله ۶۱) اگر شك کند که تمام سر زیر آب رفته یا نه، روزه اش صحیح است.

(مسئله ۶۲) فرو بردن سر در گلاب و آبهای مضاف دیگر نیز حکم آب مطلق را دارد، ولی در چیزهای دیگری که روان است اشکال ندارد.

(مسئله ۶۳) اگر روزه دار با استفاده از کلاه غواصی و نظایر آن، که سر او داخل محفظه ای قرار می گیرد، به زیر آب رود روزه اش صحیح است.

(مسئله ۶۴) اگر روزه دار بی اختیار در آب بیفتد و تمام سر او زیر آب رود و یا از روی فراموشی سر خود را زیر آب نماید، روزه اش باطل نمی شود، ولی هر گاه یادش بیاید باید فوراً سر را بیرون آورد و چنانچه بیرون نیاورد بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و باید آن روزه را تمام کند و قضای آن را هم بجا آورد.

(مسئله ۶۵) اگر از روی عادت با افتادن در آب سرش زیر آب می رود، چنانچه با توجه به این مطلب خود را در آب انداخته و سرش زیر آب رود بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و باید آن روزه را تمام کند و قضای آن را هم بجا آورد، ولی چنانچه یقین یا اطمینان داشته که سرش زیر آب نمی رود اشکال ندارد.

(مسئله ۶۶) روزه داری که برای نجات غریق، ناگزیر از فرو بردن سر به زیر آب است، گرچه نجات غریق واجب باشد، بنا بر احتیاط واجب روزه او صحیح نیست، پس اگر روزه او واجب معین است روزه آن روز را تمام کند و قضای آن را هم بگیرد و اگر واجب غیر معین است و قبل از ظهر باشد لازم نیست روزه آن روز را تمام کند و تنها باید عوض آن را بجا آورد و اگر روزه او مستحبی باشد لازم نیست آن را تمام کند و قضا نیز ندارد.

(مسئله ۶۷) ریختن آب روی سرش اشکال ندارد، ولی اگر مثل آب لوله های بزرگ یا آبشار باشد که یکباره تمام سر را می پوشاند اشکال دارد.

(مسئله ۶۸) زن روزه دار علاوه بر اینکه باید سر خود را زیر آب نبرد بنا بر احتیاط از نشستن در آب نیز خودداری نماید.

۸ - باقی ماندن بر جنابت یا حیض و یا نفاس تا سپیده صبح:

(مسئله ۶۹) اگر در روزه ماه رمضان و قضای آن، بلکه بنا بر احتیاط واجب هر روزه واجب دیگر «جنب» یا «حائض» و یا «نفساء» از روی عمد تا سپیده صبح غسل نکنند، یا اگر وظیفه او تیمم است تیمم ننماید، روزه او باطل می باشد.

(مسئله ۷۰) اگر جنب در روزه رمضان یا روزه واجبی که مثل روزه رمضان وقت

آن معین است تا سپیده صبح از روی اشتباه و عذر غسل یا تیمم نکند، مثل آنکه نفهمد جنب شده، روزه اش صحیح است، ولی بنا بر احتیاط واجب در روزه قضای رمضان و نیز در روزه های واجب دیگر که وقت آنها وسعت دارد روزه او صحیح نیست.

(مسئله ۷۱) کسی که جنب است و می خواهد روزه واجبی بگیرد که وقت آن معین است، مثل روزه رمضان، چنانچه از روی عمد غسل نکند تا وقت تنگ شود بنا بر احتیاط واجب تیمم کند و روزه را بگیرد و قضای آن را هم بجا آورد و کفاره را نیز بپردازد.

(مسئله ۷۲) اگر جنب در ماه رمضان غسل را فراموش کند و پس از یک یا چند روز دیگر متوجه شود، باید روزه هایی را که یقین دارد در آن حال گرفته قضا نماید، همچنین بنا بر احتیاط واجب اگر یقین کند که در این حال روزه واجب دیگری گرفته است باید عوض آن را بگیرد.

(مسئله ۷۳) اگر در عدد روزه هایی که در حال جنابت گرفته شک کند می تواند فقط آنچه را یقین دارد قضا نماید، ولی اگر عدد آنها را می دانسته و در اثر کوتاهی در انجام قضای روزه ها در عدد آنها شک کرده است، احتیاطا آنچه را شک دارد نیز قضا نماید.

(مسئله ۷۴) کسی که در شب ماه رمضان برای هیچ یک از غسل و تیمم وقت ندارد نباید خود را جنب نماید و اگر جنب کند روزه اش باطل و قضا و کفاره بر او واجب می شود. ولی اگر تنها برای تیمم وقت دارد، چنانچه خود را جنب نماید بنا بر احتیاط واجب تیمم کند و روزه آن را گرفته و قضای آن را هم بجا آورد و کفاره نیز بدهد.

(مسئله ۷۵) اگر مطمئن است که به اندازه غسل وقت دارد و خود را جنب کند و بعد بفهمد وقت نداشته است، تیمم نماید و روزه اش صحیح است، ولی اگر گمان به وسعت وقت داشته، چنانچه تحقیق کرده باشد روزه او صحیح است و اگر تحقیق نکرده باشد باید تیمم نماید و روزه را بگیرد و سپس بنا بر احتیاط واجب قضای آن را هم بجا آورد.

(مسئله ۷۶) کسی که باید برای روزه تیمم کند، بنا بر احتیاط واجب پس از تیمم تا سپیده صبح نخوابد و حدث دیگری نیز از او سر نزنند.

(مسئله ۷۷) هر گاه جنب در شب ماه رمضان بخوابد و بیدار شود احتیاط واجب آن است که دوباره پیش از غسل نخوابد، هر چند احتمال دهد که اگر دوباره بخوابد پیش از سپیده صبح بیدار می شود.

(مسئله ۷۸) کسی که در شب ماه رمضان جنب شده اگر قصد خوابیدن داشته باشد چهار صورت دارد:

۱ - چنانچه بداند تا سپیده صبح بیدار نمی‌شود یا عادت به بیدار شدن ندارد، بنا بر احتیاط واجب نباید بخوابد و در صورتی که بخوابد و تا سپیده صبح بیدار نشود روزه‌اش باطل و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.

۲ - اگر می‌داند یا گمان و یا عادت دارد که پیش از سپیده صبح بیدار می‌شود یکی از این سه حالت را دارد:

الف - چنانچه با این تصمیم که پس از بیدار شدن غسل کند بخوابد، ولی تا سپیده صبح بیدار نشود، روزه‌اش صحیح است.

ب - اگر از خواب اول بیدار شود و با همین تصمیم دوباره بخوابد و بیدار نشود، باید روزه را بگیرد و قضای آن را هم بجا آورد، بلکه در صورتی که یقین یا وثوق به بیدار شدن نداشته بنا بر احتیاط کفاره نیز بدهد.

ج - اگر برای بار سوم بخوابد و بیدار نشود، باید روزه را بگیرد و علاوه بر قضا بنا بر احتیاط واجب کفاره نیز بدهد.

۳ - اگر می‌داند یا احتمال می‌دهد که پیش از سپیده صبح بیدار می‌شود و نخواهد بعد از بیدار شدن غسل کند یا تردید داشته باشد که غسل کند یا نه، در صورتی که بخوابد و تا سپیده صبح بیدار نشود روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره نیز بر او واجب می‌شود.

۴ - اگر به طور کلی از جنابت و غسل غفلت داشته باشد و بخوابد، باید روزه آن روز را بگیرد و قضای آن را هم بجا آورد.

(مسئله ۷۹) خوابی را که انسان در آن محتمل شده بنا بر احتیاط واجب باید خواب اول به حساب آورد، ولی اگر در بیداری جنب شده باشد، خوابی که پس از آن واقع می‌شود خواب اول است. و حکم خواب چهارم یا بیشتر همانند حکم خواب سوم می‌باشد.

(مسئله ۸۰) اگر روزه‌دار در روز محتمل شود واجب نیست فوراً غسل کند، هر چند بهتر است.

(مسئله ۸۱) هر گاه در ماه رمضان پس از سپیده صبح بیدار شود و بیند محتمل شده، هر چند بداند پیش از اذان محتمل شده است، روزه او صحیح است. ولی اگر روزه او قضای رمضان باشد، چنانچه وقت آن تنگ است بنا بر احتیاط واجب آن روز را روزه بگیرد و بعد از رمضان هم دوباره آن را بجا آورد و اگر وقت آن تنگ نیست روزه او باطل است.

(مسئله ۸۲) کسی که می‌خواهد قضای روزه رمضان را بگیرد اگر تا سپیده صبح جنب بماند، هر چند از روی عمد نباشد، چنانچه وقت قضا وسعت دارد روزه او باطل

است و اگر وقت وسعت ندارد بنا بر احتیاط آن روز را روزه بگیرد و پس از رمضان دوباره آن را قضا کند.

(مسئله ۸۳) اگر زن پیش از سپیده صبح از حیض یا نفاس پاک شود و از روی عمد غسل نکند و در تنگی وقت تیمم هم ننماید، روزه او در ماه رمضان باطل است، همچنین است بنا بر احتیاط در غیر رمضان، ولی اگر وقت برای غسل نداشته باشد، در روزه واجبی که مثل رمضان وقت آن معین است بنا بر احتیاط واجب تیمم نماید و تا سپیده صبح بیدار بماند و روزه اش صحیح است، بلکه اگر تیمم ممکن نباشد بدون تیمم هم روزه اش صحیح است. و چنانچه روزه واجب غیر معین یا روزه مستحبی باشد روزه اش با تیمم صحیح نیست.

(مسئله ۸۴) اگر زن نزدیک سپیده صبح از حیض یا نفاس پاک شود و برای هیچ کدام از غسل و تیمم وقت نداشته باشد، یا بعد از سپیده بفهمد که پیش از سپیده پاک شده، چنانچه روزه ای را که می گیرد مثل روزه رمضان واجب معین باشد صحیح است و اگر روزه مستحب یا روزه ای باشد که مثل روزه کفاره، وقت آن معین نیست صحت آن محل اشکال است.

(مسئله ۸۵) اگر حائض یا نفسا غسل خود را فراموش کرده و پس از یک یا چند روز یادش بیاید، بنا بر احتیاط واجب روزه هایی را که یقین دارد در آن حال گرفته قضا نماید.

(مسئله ۸۶) خواب دوم و سوم حائض یا نفسا در شب ماه رمضان پس از پاک شدن حکم خواب دوم و سوم جنب را ندارد، بلکه اگر در بیدار شدن و غسل کردن کوتاهی نکرده باشد خواب سوم او هم اشکال ندارد و چنانچه تا سپیده صبح بیدار نشود روزه اش صحیح است و در صورتی که کوتاهی کرده باشد خواب اول او هم اشکال دارد و چنانچه تا سپیده صبح بیدار نشود روزه اش باطل است.

(مسئله ۸۷) زنی که در حال استحاضه است اگر غسل های خود را به تفصیلی که در احکام استحاضه گفته شد انجام دهد روزه های او صحیح است.

(مسئله ۸۸) کسی که مسّ میّت کرده می تواند بدون غسل مسّ میّت روزه بگیرد و اگر در حال روزه هم میّت را لمس نماید روزه او باطل نمی شود.

۹ - اماله کردن با چیزهای روان:

(مسئله ۸۹) اماله کردن با چیز روان گرچه از روی ناچاری و برای درمان باشد روزه را باطل می کند، ولی استعمال شیافهایی که برای درمان موضعی به کار می رود اشکال ندارد و بنا بر احتیاط واجب باید از استعمال شیافهایی نظیر شیاف تریاک و

شیافهایی که اثر غذایی یا دارویی دارد خودداری شود.

۱۰ - قی کردن:

(مسئله ۹۰) اگر روزه‌دار عمداتی کند، گرچه از روی بیماری و ناچاری باشد، روزه‌اش باطل می‌شود، ولی اگر از روی اشتباه و یا بی‌اختیاری کند اشکال ندارد.

(مسئله ۹۱) اگر روزه‌دار بتواند از قی کردن خودداری کند، چنانچه برای او ضرر و مشقت نداشته باشد باید در روزه واجب معین خودداری نماید.

(مسئله ۹۲) اگر روزه‌دار بدانند خوراکی را که قصد دارد در شب بخورد موجب می‌شود در روز ناخواسته قی کند، چنانچه بخورد و قی کند بنا بر احتیاط واجب باید آن روزه را قضا نماید، بلکه در این فرض هر چند قی نکند بنا بر احتیاط قضای آن روزه را بگیرد.

(مسئله ۹۳) اگر روزه‌دار بدانند با آروغ زدن چیزی از گلو خارج می‌شود، به طوری که می‌گویند قی کرده است، نباید عمداً آروغ بزند، ولی اگر یقین نداشته باشد اشکال ندارد.

(مسئله ۹۴) اگر آروغ بزند و بدون اختیار چیزی در گلو یا دهانش بیاید باید آن را بیرون بریزد، ولی اگر بی‌اختیار فرو رود روزه‌اش صحیح است.

(مسئله ۹۵) اگر از روی اشتباه چیزی را فرو برد و پیش از رسیدن به معده یادش بیاید که روزه است، چنانچه به معده نرسیده باشد و بیرون آوردن آن ممکن باشد باید آن را بیرون آورد و روزه او صحیح است.

احکام مبطلات روزه:

(مسئله ۹۶) اگر روزه‌دار از روی عمد و اختیار یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد روزه‌اش باطل می‌شود و چنانچه از روی عمد نباشد روزه‌اش صحیح است، ولی جنب اگر بخوابد و به تفصیلی که گفته شد تا سپیده صبح غسل نکند روزه او باطل است.

(مسئله ۹۷) اگر به واسطه ندانستن مسئله یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، چنانچه در دانستن مسئله کوتاهی کرده باشد روزه او باطل است، ولی اگر کوتاهی نکرده یا حکم مسئله را اشتباه فهمیده باشد باطل بودن روزه او محل اشکال است، هر چند احتیاط آن است که دوباره آن را بجا آورد.

(مسئله ۹۸) اگر روزه‌دار از روی اشتباه و فراموشی یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد و به خیال اینکه روزه‌اش باطل شده از روی عمد دوباره یکی از آنها را انجام دهد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.

(مسئله ۹۹) اگر چیزی به زور در گلوئی روزه‌دار بریزند یا سر او را به زور در آب

فرو برند روزه او باطل نمی‌شود، ولی اگر مجبورش کنند که روزه خود را باطل کند، مثلاً به او بگویند اگر غذا نخوری ضرر مالی یا جانی به تو می‌زنیم و خودش برای جلوگیری از ضرر چیزی بخورد، روزه او باطل می‌شود و چنانچه در ماه رمضان باشد بقیه روز را امساک نماید و قضای آن را بجا آورد.

(مسئله ۱۰۰) روزه‌دار نباید جایی برود که می‌داند یا اطمینان دارد چیزی در گلویش می‌ریزند یا مجبورش می‌کنند که خودش روزه خود را باطل کند، بلکه اگر فقط قصد رفتن به آنجا را نماید و نرود بنا بر احتیاط روزه‌اش باطل می‌شود، پس آن روزه را تمام کند و قضای آن را نیز بجا آورد. گرچه در این فرض حکم به ابطال مشکل است.

کفاره روزه

(مسئله ۱۰۱) اگر کسی عمداً و بدون داشتن عذر روزه رمضان را افطار کند علاوه بر قضای آن کفاره نیز بدهکار است و کفاره روزه رمضان سه چیز است که انسان مخیر است یکی از آنها را انجام دهد:

الف - گرفتن شصت روزه، به طوری که سی و یک روز آن پی در پی باشد و اگر بقیه آن پی در پی نباشد اشکال ندارد.

ب - دادن شصت مدّ طعام به شصت فقیر یا سیر نمودن آنها.

ج - آزاد کردن یک بنده در راه خدا (که در شرایط فعلی موضوع آن منتفی است).

(مسئله ۱۰۲) کسی که می‌خواهد دو ماه کفاره روزه رمضان را بگیرد باید طوری شروع کند که پیش از گرفتن سی و یک روز، به روزی که روزه در آن حرام است، مانند عید قربان، برخورد نکند، همچنین نباید به روزی برخورد کند که روزه آن واجب معین باشد، ولی اگر عذرهایی مانند حیض یا نفاس و یا سفری که در رفتن آن مجبور و از اختیار او بیرون است فاصله شود اشکال ندارد و باید پس از برطرف شدن عذر بقیه را انجام دهد.

(مسئله ۱۰۳) کسی که باید دو ماه پی در پی روزه بگیرد، اگر در بین سی و یک روز بدون عذر یک روز را روزه نگیرد، یا وقتی شروع کند که در بین آن به روزی برسد که روزه آن واجب معین است، باید روزه‌ها را از سر بگیرد.

(مسئله ۱۰۴) کسی که می‌خواهد شصت فقیر را سیر کند می‌تواند آنان را به یکباره یا در چند نوبت دعوت کند و نیز می‌تواند به هر کدام یک مدّ طعام معادل تقریبی «۷۵۰ گرم» مواد خوراکی بدهد و اگر توان پرداخت آن مقدار را نداشته باشد، هر چند فقیر را که می‌تواند سیر کند و یا هر مقدار مواد خوراکی که می‌تواند بدهد و اگر به هیچ وجه توان ندارد استغفار کند و بنا بر احتیاط هر گاه توانست کفاره را بدهد.

۱. مقصود از مواد خوراکی چیزهایی از قبیل: گندم، آرد، نان، برنج و چیزهایی است که به عنوان غذا از آن استفاده می‌کنند.

(مسأله ۱۰۵) کسی که باید برای کفاره یک روز شصت فقیر را سیر کند، اگر به شصت فقیر دسترسی ندارد نمی‌تواند به یک فقیر بیشتر از یک مدّ طعام (حدود ۷۵۰ گرم) بدهد یا یک فقیر را بیشتر از یک مرتبه سیر نماید، ولی چنانچه اطمینان داشته باشد که فقیر آنها را به زن و فرزند خود می‌دهد یا آنان را سیر می‌کند، می‌تواند برای هر یک از نان خورهای فقیر، اگر چه صغیر باشند، یک مدّ طعام به او بدهد.

(مسأله ۱۰۶) در مواردی که به علت عذری روزه نگرفته و باید برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد، می‌تواند کفاره چند روز را به یک فقیر بدهد.

(مسأله ۱۰۷) کسی که از روی عمد روزه خود را باطل کرده، اگر بعد از ظهر مسافرت کند کفاره از او ساقط نمی‌شود، همچنین است اگر پیش از ظهر برای فرار از کفاره مسافرت نماید، بلکه اگر قبل از ظهر مسافرتی برای او پیش آید نیز کفاره بر او واجب است.

(مسأله ۱۰۸) اگر کسی عمداً روزه خود را باطل کند و پس از آن عذری مانند حیض یا نفاس و یا مرضی که برای روزه‌دار ضرر دارد پیش آید، کفاره از او بنا بر احتیاط ساقط نمی‌شود.

(مسأله ۱۰۹) اگر یقین کند که روز اول ماه رمضان است و از روی عمد روزه خود را

باطل نماید، بعد معلوم شود که آخر شعبان بوده کفاره بر او واجب نیست.

(مسأله ۱۱۰) اگر انسان شک کند که آخر رمضان است یا اول شوال و از روی عمد روزه خود را باطل نماید، بعد معلوم شود اول شوال بوده کفاره بر او واجب نیست.

(مسأله ۱۱۱) اگر مرد روزه‌دار، همسر روزه‌دار خود را به جماع مجبور کند، کفاره روزه خود و همسرش بر او واجب می‌شود، ولی اگر زن به جماع راضی بوده و یا زن شوهرش را به جماع یا کار دیگری که روزه را باطل می‌کند وادار نماید، کفاره هر کدام به عهده خودش می‌باشد.

(مسأله ۱۱۲) اگر مرد روزه‌دار همسر روزه‌دار خود را به جماع مجبور کرده و زن در وسط کار به جماع راضی شده است، دو کفاره بر مرد و یک کفاره بر زن واجب می‌شود، ولی اگر مرد همسر خود را به مبطلات دیگری غیر از جماع مجبور کند، کفاره روزه زن بر هیچ یک از آن دو واجب نیست. لکن اجبارکننده گناه کرده است.

(مسأله ۱۱۳) اگر مرد روزه‌دار در ماه رمضان با همسر روزه‌دار خود که خواب است جماع نماید یک کفاره بر او واجب می‌شود و روزه زن صحیح است و کفاره هم بر او واجب نیست.

(مسأله ۱۱۴) کسی که به واسطه مسافرت یا بیماری روزه نمی‌گیرد نمی‌تواند زن

روزه‌دار خود را به جماع مجبور کند و اگر مجبور نماید کفاره بر خود مرد واجب نیست، ولی بنا بر احتیاط واجب کفاره زن را پردازد.

(مسئله ۱۱۵) انسان نباید در بجا آوردن کفاره کوتاهی کند، ولی لازم نیست فوراً آن را انجام دهد، هر چند بهتر است. و اگر چند سال طول بکشد و کفاره را بجا نیاورد چیزی به آن افزوده نمی‌شود.

(مسئله ۱۱۶) کسی که قضای روزه رمضان را گرفته، اگر تا اذان ظهر آن را باطل نکرده است دیگر نمی‌تواند باطل کند و اگر بعد از ظهر از روی عمد آن را باطل کند باید به ده فقیر هر کدام یک مد (حدود ۷۵۰ گرم) طعام بدهد و اگر نمی‌تواند باید سه روز روزه بگیرد و بنا بر احتیاط واجب باید پی در پی باشد. و بنا بر احتیاط مستحب خوب است به جای ده فقیر شصت فقیر را طعام بدهد.

مواردی که فقط قضای روزه واجب است

(مسئله ۱۱۷) در موارد زیر تنها قضای روزه بر انسان واجب می‌شود:

- ۱- هر گاه بدون انجام کاری که روزه را باطل می‌کند قصد کند روزه خود را به هم بزند و روزه نباشد، یا نیت ریا کند و یا نیت روزه نکند.
- ۲- هر گاه در ماه رمضان غسل جنابت را فراموش کند و با حال جنابت یک یا چند روز روزه بگیرد.
- ۳- هر گاه در ماه رمضان بدون اینکه تحقیق کند صبح شده یا نه، کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد و بعد معلوم شود صبح بوده است، بلکه در صورتی که پس از تحقیق گمان به صبح داشته یا بنا بر احتیاط گمان به شب داشته یا شک داشته که صبح شده یا نه و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام داده و بعد معلوم شود صبح بوده قضای آن روزه بر او واجب می‌شود، ولی اگر بعد از تحقیق یقین کند که صبح نشده و چیزی بخورد و بعد معلوم شود صبح بوده قضا واجب نیست.
- ۴- هر گاه به گفته کسی که می‌گوید صبح نشده کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد و بعد معلوم شود صبح بوده است، خواه گفته آن فرد برای او حجت باشد یا نه.
- ۵- هر گاه به گفته کسی که می‌گوید صبح شده یقین نکند یا خیال کند شوخی کرده و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد و بعد معلوم شود صبح بوده است.
- ۶- هر گاه نابینا و مانند آن به گفته کسی که می‌گوید مغرب شده اطمینان کرده و افطار کند و بعد معلوم شود مغرب نبوده است.
- ۷- بنا بر احتیاط هر گاه در هوای صاف به علت تاریک شدن هوا یقین کند مغرب شده و افطار نماید و پس از آن معلوم شود مغرب نبوده است، ولی اگر در هوای ابری یا اطمینان

- به مغرب افطار کند و پس از آن معلوم شود مغرب نبوده قضا لازم نیست.
- ۸- اگر به گفته دو عادل روزه خود را افطار کند یا به گفته کسی اطمینان پیدا کند مغرب شده و افطار نماید، ولی بعد معلوم شود مغرب نشده است.
- ۹- هر گاه بی جهت یا برای خنک شدن مضمضه کند؛ یعنی آب را در دهان بگرداند و بی اختیار فرو رود، ولی اگر فراموش کند روزه است یا برای وضوی نماز واجب مضمضه کند و بی اختیار فرو رود قضا بر او واجب نیست.
- ۱۰- بنا بر احتیاط اگر چیز دیگری غیر از آب را در دهان فرو ببرد و بی اختیار فرو رود، یا آب را برای استنشاق در بینی نماید و اتفاقاً فرو رود.
- ۱۱- بنا بر احتیاط واجب هر گاه نمی توانسته مسأله را یاد بگیرد یا اصلاً متوجه مسأله نبوده و یا یقین داشته فلان چیز روزه را باطل نمی کند و آن را انجام داده است.
- ۱۲- بنا بر احتیاط هر گاه با همسرش ملاعبه کند و بدون اینکه قصد و یا عادت داشته باشد بدون اختیار منی از او خارج شود.

مواردی که قضا و كفاره هر دو واجب است

- (مسأله ۱۱۸) در موارد زیر، علاوه بر قضا كفاره نیز بر انسان واجب می شود:
- ۱- اگر از روی علم و آگاهی و عمد، یکی از مبطلات روزه را انجام دهد و همچنین بنا بر احتیاط واجب اگر عمداً سر زیر آب برد یا قی کند یا اماله نماید و یا نسبت دروغ به خدا یا پیامبر (ص) و یا امامان (علیهم السلام) بدهد.
- ۲- بنا بر احتیاط واجب اگر در یاد گرفتن مسأله کوتاهی نموده و به دلیل ندانستن مسأله روزه خود را باطل کرده باشد.
- ۳- چنانچه بر اثر آروغ زدن چیزی را که در دهانش آمده از روی عمد فرو برد.
- ۴- اگر شك کند مغرب شده یا نه و یا گمان کند مغرب شده است و با این حال عمداً افطار کند.
- ۵- اگر با اینکه توان تشخیص وقت را داشته به گفته شخصی که در شرع اعتبار ندارد روزه خود را افطار نماید و بعد معلوم شود مغرب نشده است.
- ۶- اگر غیر از جماع و استمنای کاری که حلال است و روزه را باطل می کند انجام دهد و بعد با کار حرامی مثل قی یا سر زیر آب نمودن بجز جماع و استمنای روزه خود را باطل نماید، گرچه در این صورت بنا بر احتیاط مستحب كفاره جمع بدهد.
- ۷- بنا بر احتیاط مسافری که پیش از رسیدن به حد ترخص عمداً روزه خود را باطل کند.
- (مسأله ۱۱۹) اگر روزه روز معینی را که بر اثر نذر بر خود واجب نموده از روی

عمد باطل نماید، علاوه بر قضای آن بنا بر احتیاط واجب شصت فقیر را اطعام کند تا سیر شوند.

موارد کفاره جمع

(مسأله ۱۲۰) بنا بر احتیاط واجب در موارد زیر کفاره جمع بر انسان واجب می‌شود؛ یعنی هم باید دو ماه را روزه بگیرد و هم شصت فقیر را سیر نماید و هم یک بنده را در صورت امکان آزاد کند:^۱

۱- هر گاه روزه‌دار با چیز حرام روزه خود را باطل کند، چه آن چیز اصلاً حرام باشد، مثل شراب و زنا، یا به جهتی حرام شده باشد، مثل نزدیکی با همسر در حال حیض، یا خوردن و آشامیدن چیزی که برای او ضرر قابل توجه دارد.

۲- هر گاه روزه‌دار، دروغی را به خدا یا پیامبر (ص) یا یکی از امامان (علیهم السلام) و یا بنا بر احتیاط به حضرت زهرا (علیها السلام) یا سایر پیامبران و جانشینان آنان نسبت دهد.

۳- هر گاه روزه‌دار آروغ بزند و چیزی که از صورت غذا بودن بیرون رفته به دهانش بیاید و از روی عمد فرو دهد.

(مسأله ۱۲۱) کسی که کفاره جمع بر او واجب شده است اگر نتواند هم دو ماه روزه بگیرد و هم شصت فقیر را سیر نماید و هم یک بنده آزاد کند، هر کدام از آنها را که ممکن است باید انجام دهد.

مواردی که کفاره تکرار می‌شود

(مسأله ۱۲۲) بنا بر احتیاط واجب در موارد زیر کفاره روزه رمضان تکرار می‌شود:

۱- اگر از روی عمد در یک روز ماه رمضان چند مرتبه جماع یا استمنا نماید، که بنا بر احتیاط واجب باید به تعداد جماع یا استمنا کفاره بدهد؛ ولی اگر چند مرتبه کار دیگری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، مثلاً چند مرتبه غذا بخورد، یک کفاره کافی است.

۲- اگر غیر از جماع و استمنا کار دیگری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد و بعد با همسر خود جماع نماید، که بنا بر احتیاط برای هر کدام یک کفاره واجب می‌شود.

۳- هر گاه از راه حرام جماع کند و بعد با همسر خود جماع نماید، که بنا بر احتیاط

۱. موضوع «آزاد کردن بنده» در این زمان منتفی است.

واجب یک کفاره جمع و یک کفاره غیر جمع بدهد.
(مسئله ۱۲۳) اگر روزه‌دار جماع و استمنا را که به واسطه آن کفاره جمع واجب می‌شود چند بار انجام دهد، بنابر احتیاط واجب به تعداد آنها کفاره جمع را تکرار نماید.

احکام روزه قضا

(مسئله ۱۲۴) اگر دیوانه‌ای عاقل شود یا کافری مسلمان گردد، قضای روزه‌های زمان دیوانگی یا کفر بر او واجب نیست، ولی اگر مسلمانی کافر شود و دوباره مسلمان گردد قضای روزه‌های زمان کفر بر او واجب است.

(مسئله ۱۲۵) روزه‌ای که از انسان به واسطه مستی ترک شده باید قضا شود، هر چند چیزی را که به وسیله آن مست شده برای معالجه خورده باشد، بلکه اگر نیت روزه کرده و مست شده بنابر احتیاط واجب باید آن روزه را تمام کند و قضای آن را نیز بجا آورد.

(مسئله ۱۲۶) کسی که برای عذری یا بدون عذر چند روز را روزه نگرفته و بعد در شماره آن شک کرده دو حالت دارد:

الف- اگر شک کند که چه وقت عذرش برطرف شده بنابر احتیاط واجب باید به احتمال بیشتر عمل کند، مثل کسی که پیش از ماه رمضان به مسافرت رفته و نمی‌داند پنجم رمضان از سفر بازگشته یا ششم، چنین شخصی باید احتیاطاً شش روز را روزه بگیرد.

ب- اگر شک کند که چه وقت عذر برایش پیدا شده می‌تواند مقدار کمتر را قضا نماید، مثل کسی که در روزه‌های آخر ماه رمضان مسافرت کرده و بعد از رمضان نمی‌داند که ابتدای سفر او بیست و پنجم بوده یا بیست و ششم، چنین شخصی می‌تواند روز بیست و ششم را روز شروع مسافرت خود حساب کند و پنج روزه قضا بگیرد، مگر اینکه مقدار روزه‌هایی را که روزه نگرفته می‌دانسته و بعد فراموش کرده باشد که در این صورت بنابر احتیاط مقدار بیشتر را که احتمال می‌دهد قضا نماید.

(مسئله ۱۲۷) زن حائض یا نفسا روزه‌هایی را که در روزه‌های حیض یا نفاس نگرفته باید پس از پاک شدن قضا نماید، ولی زن مستحاضه باید به ترتیبی که در احکام استحاضه گفته شد روزه‌های خود را بگیرد و در این صورت دیگر قضا ندارد.

(مسئله ۱۲۸) اگر در ماه رمضان به واسطه عذری روزه نگیرد و پس از رمضان عذر او برطرف شود، بنابر احتیاط واجب تا رمضان سال بعد قضای آن را بجا آورد و چنانچه تا رمضان آینده از روی عمد قضای روزه را نگیرد باید علاوه بر قضای روزه برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد.

(مسئله ۱۲۹) اگر در قضای روزه رمضان کوتاهی کند تا وقت تنگ شود و در تنگی

وقت عذری پیدا کند، باید روزه‌ها را پس از رمضان قضا نماید و برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد.

(مسئله ۱۳۰) اگر موقعی که عذر دارد تصمیم داشته باشد که پس از برطرف شدن عذر روزه‌های خود را قضا کند و پیش از آنکه قضا نماید در تنگی وقت عذری پیدا کند، باید قضای آن را بگیرد و بنا بر احتیاط واجب برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد.

(مسئله ۱۳۱) اگر بیماری انسان چند سال ادامه پیدا کند و پس از بهبودی تا رمضان آینده به اندازه قضا وقت داشته باشد، باید قضای رمضان آخر را بگیرد و برای هر روز از سالهای پیش یک مدّ طعام به فقیر بدهد و قضای آنها واجب نیست.

(مسئله ۱۳۲) کسی که از چند ماه رمضان روزه قضا دارد، قضای هر کدام را که اول بگیرد مانعی ندارد، ولی اگر وقت قضای رمضان آخر تنگ باشد، مثل آنکه پنج روزه از رمضان آخر قضا داشته و پنج روزه هم به رمضان مانده باشد، بنا بر احتیاط واجب اول قضای رمضان آخر را بگیرد.

(مسئله ۱۳۳) اگر قضای روزه چند رمضان بر او واجب باشد خوب است معین کند، گرچه به طور اجمال، که قضای کدام رمضان را بجا می‌آورد، ولی اگر به طور کلی قصد نماید، قضای رمضان جلوتر محسوب می‌شود.

(مسئله ۱۳۴) کسی که به نیت قضای روزه رمضان روزه گرفته، اگر وقت قضای روزه او تنگ نباشد می‌تواند پیش از ظهر روزه خود را باطل نماید، ولی بعد از ظهر جایز نیست آن را باطل کند بلکه کفاره هم دارد.

(مسئله ۱۳۵) اگر به دلیل بیماری روزه رمضان را نگیرد و بیماری او تا رمضان سال بعد ادامه یابد، قضای روزه‌هایی را که نگرفته بر او واجب نیست هر چند احوط است و باید برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد، ولی چنانچه به واسطه عذر دیگری، مثلاً مسافرت، روزه نگرفته و عذر او تا رمضان سال بعد باقی بماند، باید روزه‌هایی را که نگرفته قضا کند و بنا بر احتیاط واجب برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد.

(مسئله ۱۳۶) اگر به علت بیماری روزه رمضان را نگیرد و پس از رمضان، آن بیماری بهبود یابد، ولی عذر دیگری پیدا کند که نتواند تا رمضان سال بعد قضای آن را بجا آورد، باید روزه‌هایی را که نگرفته قضا نماید، همچنین اگر به علت دیگری غیر از بیماری روزه رمضان را نگیرد و پس از رمضان آن عذر برطرف شود، ولی به علت بیماری نتواند تا رمضان بعد روزه بگیرد، باید روزه‌هایی را که نگرفته قضا نماید و در هر دو صورت بنا بر احتیاط واجب برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد.

(مسئله ۱۳۷) اگر قضای روزه رمضان را چند سال تأخیر بیندازد باید آن را بجا آورد و برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد و با تکرار سالهای تأخیر چیزی به کفاره اضافه

نمی‌شود.

(مسئله ۱۳۸) اگر از روی عمد روزه رمضان را نگیرد باید قضای آن را بجا آورد و برای هر روز، دو ماه روزه بگیرد یا به شصت فقیر طعام دهد و چنانچه تا رمضان آینده قضای آن روزه را بجا نیاورد بنا بر احتیاط واجب برای هر روز یک مد طعام بدهد.

(مسئله ۱۳۹) اگر قضای روزه میّتی را، به طور مجانی یا استیجار، گرفته باشد بنا بر احتیاط واجب بعد از ظهر آن را باطل نکند.

(مسئله ۱۴۰) اگر به علت بیماری یا حیض و یا نفاس روزه رمضان را نگیرد و پیش از تمام شدن ماه رمضان بمیرد، لازم نیست روزه‌های او را قضا کنند، ولی اگر به علت مسافرت اختیاری روزه رمضان را نگیرد و پیش از تمام شدن رمضان بمیرد باید برای او قضا کنند.

(مسئله ۱۴۱) پس از مرگ پدر، بزرگترین وارث مرد طبق طبقات ارث، باید قضای نماز و روزه او را به تفصیلی گذشت بجا آورد، این حکم بنا بر احتیاط در مورد مادر هم جاری است، همچنین است اگر پدر یا مادر بجز روزه رمضان روزه واجب دیگری را، مانند روزه نذر، نگرفته باشند. در این موارد اگر پدر میت زنده است بنا بر احتیاط با کمک پسر بزرگتر میت این کار را انجام دهد.

(مسئله ۱۴۲) اگر میت به خاطر مسافرت روزه‌های خود را نگرفته باشد، ولی او؛ یعنی پسر بزرگتر و بنا بر احتیاط واجب بزرگترین وارث مرد مطابق طبقات ارث، باید قضای آنها را بجا آورد، ولی اگر به خاطر بیماری روزه‌ها را نگرفته است، قضای آنها در صورتی بر ولی او واجب می‌شود که بر خود او قضای آنها واجب بوده و بجا نیاورده است. یعنی بعد از رمضان بهبودی حاصل شده و روزه را نگرفته است.

احکام روزه مسافر

(مسئله ۱۴۳) مسافری که باید نمازهای چهار رکعتی را دو رکعتی بخواند نباید روزه بگیرد، ولی مسافری که نمازش تمام است، مثل کسی که شغلش مسافرت است، باید روزه خود را هم بگیرد.

(مسئله ۱۴۴) مسافرت در ماه رمضان اشکال ندارد، هر چند برای فرار از روزه باشد، ولی مسافرت پیش از روز بیست و چهارم رمضان مکروه است، مگر اینکه مسافرت به قصد انجام عمره یا حج و یا کار ضروری دیگر باشد.

(مسئله ۱۴۵) اگر غیر از روزه رمضان و نذر معین، روزه معین دیگری بر انسان واجب باشد بنا بر احتیاط مستحب در آن روز مسافرت نکند، مگر آنکه ضرورتی پیش آید و اگر در سفر باشد باید قصد کند ده روز آنجا بماند و آن روز را روزه بگیرد، ولی اگر نذر کرده باشد روز معینی را روزه بگیرد بنا بر اقوی می‌تواند در آن روز، مسافرت نماید و

در سفر روزه نگیرد و بنابر احتیاط واجب قضای آن را بجا آورد.

(مسئله ۱۴۶) اگر نذر کند روزه بگیرد و روز آن را معین نکند نمی‌تواند آن را در سفر بجا آورد، ولی چنانچه نذر کند که روز معینی را در سفر روزه بگیرد باید آن را در سفر بجا آورد. همچنین اگر نذر کند روز معینی را، چه مسافر باشد یا نباشد، روزه بگیرد باید آن روز را گرچه مسافر باشد روزه بگیرد.

(مسئله ۱۴۷) گرفتن روزه مستحبی در سفر جایز نیست، ولی مسافر می‌تواند برای برآورده شدن حاجت سه روز در مدینه منوره روزه مستحبی بگیرد، به شرط آنکه روزه قضا به عهده او نباشد. و احوط آن است که روزهای چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه باشد.

(مسئله ۱۴۸) کسی که نمی‌داند روزه مسافر باطل است، اگر در سفر روزه بگیرد و در بین روز به مسأله آگاه شود روزه اش باطل می‌شود و اگر تا مغرب نفهمد روزه اش صحیح است، ولی اگر مسأله را می‌دانسته و فراموش کرده یا متوجه نیست که مسافر می‌باشد روزه اش باطل است.

(مسئله ۱۴۹) کسی که روزه است و قصد مسافرت دارد یکی از چند حالت را

دارد:

الف - اگر پس از اذان ظهر مسافرت کند، روزه اش صحیح است و باید آن را تمام نماید.

ب - اگر پیش از ظهر از وطن خارج شود و قصد کمتر از سفر شرعی داشته باشد یا بخواهد کمتر از سفر شرعی برود و برگردد، روزه اش صحیح است و باید آن را به پایان ببرد.

ج - اگر پیش از ظهر از وطن خارج شود و قصد حداقل سفر شرعی را داشته باشد، پس از رسیدن به حد ترخیص روزه او صحیح نیست و قضای آن واجب می‌شود، هر چند اگر از شب قبل قصد مسافرت نداشته احوط آن است که روزه را تمام کند و قضای آن را هم بجا آورد. و چنانچه مسافر پیش از رسیدن به حد ترخیص روزه خود را باطل کند بنابر احتیاط کفاره نیز بر او واجب می‌شود.

(مسئله ۱۵۰) اگر مسافر پیش از ظهر به وطن خود یا جایی که می‌خواهد ده روز در آنجا بماند برسد، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد باید آن روز را روزه بگیرد و اگر انجام داده روزه آن روز بر او واجب نیست، بلکه صحیح هم نمی‌باشد.

(مسئله ۱۵۱) اگر مسافر بعد از ظهر به وطن خود یا جایی که می‌خواهد ده روز در آنجا بماند برسد، گرچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد روزه آن روز صحیح نیست.

(مسئله ۱۵۲) مسافری که قصد کرده ده روز در محلی بماند، اگر روزه بگیرد و بعد

از ظهر از ماندن در آنجا منصرف شود یکی از دو حالت را دارد:

الف - چنانچه یک نماز چهار رکعتی ادا خوانده باشد، روزه اش صحیح است و تا وقتی

۱. معنای «حد ترخیص» در صفحه «۲۰۳» شرط هشتم از شرایط مسافر بیان شده است.

در آنجاست باید نمازهای خود را تمام بخواند و روزه‌هایش را نیز بگیرد.

ب- چنانچه یک نماز چهار رکعتی ادا نخوانده باشد، روزه آن روزش صحیح است، ولی نمازهای خود را باید شکسته بخواند و در روزهای بعد هم نمی‌تواند روزه بگیرد.

(مسأله ۱۵۳) مسافر و کسی که از روزه گرفتن عذر دارد، مکروه است در روز ماه رمضان جماع نماید و یا در خوردن و آشامیدن خود را کاملاً سیر کند.

کسانی که روزه بر آنها واجب نیست

(مسأله ۱۵۴) کسانی که روزه بر آنها واجب نیست عبارتند از:

۱- کسی که به علت پیری، توانایی روزه گرفتن ندارد و یا روزه گرفتن برای او مشقت داشته باشد، ولی در صورت دوم و نیز بنا بر احتیاط واجب در صورت اول باید برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد، هر چند بهتر، پرداخت دو مدّ طعام می‌باشد. و چنین شخصی اگر بتواند پس از ماه رمضان بدون مشقت، روزه‌های خود را قضا کند بنا بر احتیاط مستحب قضای آن را بجا آورد.

۲- کسی که مرضی دارد یا زیاد تشنه می‌شود و توان و تحمل تشنگی را ندارد یا برای او مشقت دارد و در صورت دوم و نیز بنا بر احتیاط واجب در صورت اول باید برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد. و بیشتر از مقدار ضرورت آب نیاشامد و چنانچه بعد بتواند روزه بگیرد بنا بر احتیاط روزه‌هایی را که نگرفته قضا نماید.

۳- زنی که وضع حمل او نزدیک است و روزه برای بچه او زیان دارد یا موجب ضرر برای خود او می‌شود و در صورت اول و نیز بنا بر احتیاط واجب در صورت دوم باید برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد و در هر دو صورت بنا بر احتیاط واجب روزه‌هایی را که نگرفته قضا نماید.

۴- زنی که بچه شیر می‌دهد و شیر او کم است، چه مادر بچه باشد یا دایه او و چه با اجرت شیر دهد یا بی‌اجرت، و روزه برای بچه‌ای که شیر می‌خورد یا برای خود او ضرر دارد و در صورت اول و نیز بنا بر احتیاط واجب در صورت دوم، باید برای هر روز یک مدّ طعام به فقیر بدهد و در هر دو صورت، باید روزه‌هایی را که نگرفته قضا نماید. و اگر کسی پیدا شود که بدون اجرت یا با گرفتن اجرت از پدر یا مادر بچه یا فرد دیگر، بچه را شیر دهد بنا بر احتیاط بچه را به او بدهد و روزه را بگیرد.

(مسأله ۱۵۵) اگر روزه موجب ضعف انسان گردد نمی‌تواند از گرفتن آن خودداری کند، ولی اگر به حد حرج و مشقت برسد می‌تواند روزه نگیرد و بعد قضای آن را بجا آورد، ولی بنا بر احتیاط واجب تنها به مقدار ضرورت غذا یا آب مصرف نماید.

(مسأله ۱۵۶) دختری که به سن بلوغ رسیده، ولی از لحاظ جسمی به گونه‌ای است که انجام عبادات، مخصوصاً روزه، برای او مقدور نیست یا عسر و حرج دارد و یا موجب زیان و ضرر برای اوست تکلیف از او ساقط می‌شود، ولی هر وقت توانست باید آن را قضا نماید.

روزه‌های حرام و مکروه

(مسئله ۱۵۷) روزه در موارد متعددی از جمله موارد زیر حرام است:

- ۱ و ۲- روز عید فطر و قربان
- ۳- در روزی که نمی‌داند آخر شعبان است یا اول رمضان، اگر به نیت اول رمضان روزه بگیرد.
- ۴- بنا بر احتیاط واجب روزه مستحبی زن اگر باعث پایمال شدن حقوق شوهر شود.
- ۵- روزه مستحبی زنی که شوهرش او را از روزه مستحبی نهی کرده باشد، هر چند حق شوهر هم از بین نرود.
- ۶- روزه مستحبی فرزند اگر باعث آزار پدر یا مادر شود و نیز بنا بر احتیاط واجب در صورتی که آنان او را از گرفتن روزه مستحبی نهی کرده باشند. و بنا بر احتیاط جدّ پدری نیز همین حکم را دارد.
- ۷- روزه‌ای که برای روزه‌دار ضرر و زیان داشته باشد.
- ۸- روزه شخص مسافر، مگر در مواردی که استثنا شده است و در مسئله «۱۴۳» بیان شد.

(مسئله ۱۵۸) اگر فرزند بدون اجازه پدر یا مادر روزه مستحبی بگیرد و در بین روز او را نهی کنند و موجب آزار گردد، بنا بر احتیاط واجب باید افطار نماید.

(مسئله ۱۵۹) کسی که می‌داند روزه برای او ضرر ندارد، گرچه پزشک بگوید ضرر دارد، باید روزه واجب را بگیرد، به شرط آنکه در واقع هم ضرر نداشته باشد. و کسی که یقین یا گمان و یا احتمال موجهی که موجب ترس باشد دارد که روزه برای او ضرر دارد، گرچه پزشک بگوید ضرر ندارد، نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد صحیح نیست، مگر آنکه قصد قربت از او محقق شود و معلوم شود ضرر نداشته است.

(مسئله ۱۶۰) اگر انسان مردد باشد که روزه برای او ضرر دارد یا نه و پزشک حاذق که گفته او وثوق آور باشد نظر دهد، نظر پزشک برای او حجت می‌باشد.

(مسئله ۱۶۱) کسی که عقیده دارد روزه برای او ضرر ندارد، چنانچه روزه بگیرد و پس از مغرب معلوم شود روزه برای او ضرر داشته باید بنا بر احتیاط قضای آن را بجا آورد.

(مسئله ۱۶۲) روزه روز عاشورا و روزی که انسان شک دارد روز عرفه است یا عید قربان مکروه است، همچنین روزه روز عرفه برای کسی که روزه او را از دعاهای آن روز باز می‌دارد و نیز روزه مستحبی فرزند، بدون احراز رضایت پدر یا مادر مکروه می‌باشد.

روزه‌های مستحب

(مسئله ۱۶۳) روزه تمام روزهای سال، بجز روزه‌های حرام و مکروه که گفته شد،

مستحب است و برای بعضی از روزها بیشتر سفارش شده است، از جمله:

- ۱- پنجشنبه اول و پنجشنبه آخر ماه و چهارشنبه اولی که بعد از روز دهم ماه است.

- ۲- سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم هر ماه.
- ۳- تمام ماه رجب و شعبان و بعضی از این دو ماه، گرچه یک روز باشد.
- ۴- روز اول تا نهم ذی حجه (روز عرفه).
- ۵- روز بیست و پنجم و بیست و نهم ذی قعدة.
- ۶- روز اول و سوم محرم.
- ۷- روز عید مبعث پیامبر بزرگ اسلام (ص) (۲۷ رجب).
- ۸- روز میلاد مسعود پیامبر اکرم (ص) (۱۷ ربیع الاول).
- ۹- روز عید سعید غدیر (۱۸ ذی حجه).

(مسأله ۱۶۴) کسی که روزه قضا یا روزه واجب دیگری به عهده دارد نمی‌تواند روزه مستحبی بگیرد، ولی اگر روزه استیجاری به عهده او باشد گرفتن روزه مستحبی اشکال ندارد.

(مسأله ۱۶۵) کسی که روزه مستحبی می‌گیرد واجب نیست آن را به آخر برساند، بلکه اگر فرد مؤمنی او را به خوردن غذا دعوت کند مستحب است دعوت او را قبول کرده و در بین روز افطار نماید.

مواردی که مستحب است از مبطلات روزه خودداری شود

- (مسأله ۱۶۶)** برای شش گروه مستحب است در ماه رمضان اگر چه روزه‌دار نباشند از کاری که روزه را باطل می‌کند خودداری نمایند:
- ۱- مسافری که در سفر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام داده باشد و پیش از ظهر به وطنش یا به جایی که می‌خواهد ده روز بماند برسد.
 - ۲- مسافری که بعد از ظهر به وطنش یا به جایی که می‌خواهد ده روز بماند برسد.
 - ۳- بیماری که پیش از ظهر خوب شود و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام داده باشد.
 - ۴- بیماری که بعد از ظهر خوب شود.
 - ۵- زنی که در بین روز از خون حیض یا نفاس پاک شود.
 - ۶- کافری که بعد از ظهر ماه رمضان مسلمان شود.
- (مسأله ۱۶۷)** مستحب است روزه‌دار نماز مغرب را پیش از افطار کردن بخواند، ولی اگر کسی منتظر اوست یا میل زیادی به غذا دارد که نمی‌تواند با حضور قلب نماز بخواند بهتر است اول افطار نماید، ولی به قدری که ممکن است نماز را در وقت فضیلت آن بجا آورد.

آنچه برای روزه‌دار مکروه است

(مسأله ۱۶۸) چند چیز برای روزه‌دار مکروه است، از جمله:

- ۱- دوا ریختن به چشم و سرمه کشیدن، ولی اگر مزه آن به حلق برسد احوط اجتناب است.
- ۲- انجام هر کاری که، مانند خون گرفتن یا حمام رفتن، موجب ضعف انسان می‌شود.
- ۳- انقیه کشیدن اگر نداند که به حلق می‌رسد و چنانچه بداند به حلق می‌رسد جایز نیست.
- ۴- بو کردن گیاهان معطر.
- ۵- خیس کردن لباسی که در بدن دارد.
- ۶- هر کاری که به واسطه آن خون از دهان بیاید، مانند کشیدن دندان.
- ۷- انجام هر کاری که شهوت را تحریک می‌کند، در صورتی که قصد بیرون آمدن منی نداشته و چنین عادت و حالتی نیز نداشته باشد. و اگر به قصد بیرون آمدن منی باشد و منی هم بیرون آید روزه او باطل می‌شود.
- ۸- برای غیر وضو مضمضه کردن.
- ۹- مجادله کردن.

راه ثبوت ماه

ثبوت هلال ماه با اتمام مقارنه خورشید و ماه و بعبارۀ دیگر با ولادت ماه نو حاصل میشود. لکن برای امور عبادی اگر این ولادت پیش از غروب آفتاب در هر منطقه باشد آن شب، شب اول ماه میباشد و فردای آن، روز اول ماه برای همان منطقه میباشد.

راه ثابت شدن اول ماه برای افراد شاک و کسانی که راهی برای آگاهی حول ماه ندارند

- (مسأله ۱۶۹) اول ماه به یکی از پنج راه ثابت می‌شود:
 - ۱- خود انسان ماه را بدون استفاده از دستگاه ببیند.
 - ۲- دو مرد عادل گواهی دهند که در شب، ماه را دیده‌اند، به شرط آنکه شهادت هر یک درباره صفات ماه، خلاف دیگری و یا خلاف واقع نباشد، اما اگر فقط در تشخیص بعضی خصوصیات اختلاف داشته باشند، مثل آنکه یکی بگوید ماه بلند بوده و دیگری بگوید بلند نبوده، به گفته آنان ماه ثابت می‌شود.
 - ۳- عده‌ای که از گفته آنان یقین یا اطمینان پیدا می‌شود، بگویند ماه را دیده‌ایم، همچنین است هر چیزی که به واسطه آن یقین یا اطمینان پیدا می‌شود.
 - ۴- سی روز از آغاز ماه شعبان بگذرد که به واسطه آن اول ماه رمضان ثابت می‌شود و سی روز از اول

ماه رمضان بگذرد که به واسطه آن اول ماه شوال (عید فطر) ثابت می شود.

۵ - حاکم شرع جامع الشرایط حکم کند که اول ماه است.

(مسئله ۱۷۰) اگر حاکم شرع جامع الشرایط حکم کند که اول ماه است، کسی هم که از او تقلید نمی کند باید به حکم او عمل نماید، ولی کسی که می داند حاکم شرع اشتباه کرده یا او را جامع الشرایط نمی داند نمی تواند به حکم او عمل کند.

(مسئله ۱۷۱) اول ماه با پیشگویی منجمین ثابت نمی شود، ولی اگر انسان از گفته آنان یقین یا اطمینان پیدا کند باید به آن عمل نماید.

(مسئله ۱۷۲) بلند بودن ماه یا دیر غروب کردن آن دلیل بر اینکه شب پیش، شب اول ماه بوده نیست.

(مسئله ۱۷۳) اگر اول ماه رمضان برای کسی ثابت نشود و روزه نگیرد، چنانچه دو مرد عادل بگویند شب پیش ماه را دیده ایم باید روزه آن روز را قضا کند و اگر در همان روز باشد، بقیه روز هم از کارهایی که روزه را باطل می کند بپرهیزد.

(مسئله ۱۷۴) روزی را که انسان نمی داند «آخر رمضان» است یا «اول شوال»، باید روزه بگیرد، ولی اگر پیش از مغرب بفهمد اول شوال بوده یا دو مرد عادل شهادت دهند، باید افطار نماید.

(مسئله ۱۷۵) در هوای صاف اگر بیشتر مردم در صدد دیدن ماه بوده اند و با این حال ماه را ندیده باشند و فقط دو مرد عادل به آن شهادت دهند، چون در معرض اشتباه می باشند، اعتبار شهادت آنان محل اشکال است.

(مسئله ۱۷۶) شهادت دو مرد عادل باید از روی حس و دیدن باشد، پس اگر از روی حدس و یا قواعد علمی شهادت دهند اعتباری ندارد.

(مسئله ۱۷۷) اگر در شهری اول ماه ثابت شود برای مردم شهرهای دیگر فایده ندارد، مگر آنکه فاصله آنها کم باشد، یا انسان بداند که افق آنها یکی است و یا بداند در آن شهری که ماه دیده شده آفتاب زودتر از شهر خودش غروب می کند.

(مسئله ۱۷۸) اگر زندانی نتواند به اول ماه رمضان یقین کند باید به گمان عمل نماید و اگر آن هم ممکن نشد هر ماهی که روزه بگیرد صحیح است و باید پس از گذشت یازده ماه از ماهی که روزه گرفته دوباره یک ماه روزه بگیرد، ولی اگر بعد گمان پیدا کند باید به آن عمل نماید.

۱. حکم روزی را که انسان نمی داند «اول رمضان» است یا «آخر شعبان» در مسئله «۲۱» بیان شده است.

مسائل اعتکاف

«اعتکاف» آن است که انسان به قصد قربت و تعبد و به منظور عبادت خداوند عَزَّ وَجَلَّ، با شرایطی که گفته می‌شود، در مسجد بماند، این عمل از مستحباتی است که درباره آن سفارش زیادی شده است. از رسول خدا (ص) نقل شده که فرمودند: «اعتکاف ده روز در ماه رمضان، معادل دو حج و دو عمره است»^۱ و نقل شده که خود آن حضرت دهه آخر ماه رمضان در مسجد اعتکاف می‌کردند و رختخواب آن حضرت جمع می‌شد.^۲

(مسئله ۱۷۹) انجام اعتکاف در هر موقع از سال، بجز روزهایی که روزه در آن حرام می‌باشد، صحیح است و بهترین وقت آن «ماه رمضان» به ویژه ده روز آخر آن می‌باشد.

(مسئله ۱۸۰) اعتکاف یک عمل مستحبی است، ولی به واسطه نذر و مانند آن بر انسان واجب می‌شود.

(مسئله ۱۸۱) مستحب است شخصی که اعتکاف می‌کند نمازها و دعاها را که در این زمینه وارد شده است به هر اندازه که می‌تواند بجا آورد.
شرایط اعتکاف:

(مسئله ۱۸۲) شرایط صحت اعتکاف عبارت است از:

- ۱- «اسلام»، پس اعتکاف از غیر مسلمان صحیح نیست و «ایمان» شرط قبول آن است.
- ۲- «عقل».
- ۳- «قصد قربت»، پس اگر برای غیر خدا باشد صحیح نیست.
- ۴- «روزه گرفتن»، پس اگر شخصی به هر دلیل نتواند روزه بگیرد اعتکاف او صحیح نیست.

۱. وسائل الشیعه، کتاب الاعتکاف، باب ۱، حدیث ۳.

۲. برگرفته از همان، باب ۱، حدیث ۱.

۵ - «ماندن سه روز در مسجد»؛ پس اگر کمتر بماند یا قصد کند که کمتر بماند اعتکاف او صحیح نیست.

(مسئله ۱۸۳) بنا بر احتیاط واجب اعتکاف باید در یکی از چهار مسجد: «مسجد الحرام»، «مسجد النبی (ص)»، «مسجد کوفه»، «مسجد بصره» و یا مسجدی که در آن نماز جمعه صحیح خوانده می شود انجام شود و اگر در غیر این مساجد باشد به امید ثواب انجام دهد.

(مسئله ۱۸۴) کسی که اعتکاف می کند باید سه روز را به طور مستمر در مسجد بماند، مگر اینکه خارج شدن از مسجد ضرورت داشته باشد، مثلاً برای قضای حاجت ناچار باشد از مسجد خارج شود.

(مسئله ۱۸۵) اگر در بین اعتکاف محتمل شود، باید فوراً برای غسل کردن از مسجد خارج شود و پس از غسل بلافاصله به مسجد برگردد و برای غسل به قدر ضرورت و انجام واجبات آن اکتفا نماید.

(مسئله ۱۸۶) اعتکاف همسر نسبت به دو روز اول باید با اجازه شوهر باشد؛ همچنین اعتکاف فرزند، در صورتی که موجب اذیت پدر یا مادر می شود، بنا بر احتیاط باید با اجازه آنان باشد، ولی نسبت به روز سوم، اجازه آنان شرط نیست، حتی نهی آنان نیز تأثیر ندارد، زیرا ماندن روز سوم واجب است.

احکام اعتکاف:

(مسئله ۱۸۷) کسی که اعتکاف می کند باید در روز از انجام آنچه روزه را باطل می کند

پرهیزد، همچنین امور زیر، در شب باشد یا روز، موجب باطل شدن اعتکاف می شود:

۱ - نزدیکی، بلکه بنا بر احتیاط لمس یا بوسیدن از روی شهوت.

۲ - بنا بر احتیاط واجب استمنا، چه به شکل حرام آن باشد یا در اثر نگاه یا لمس همسر منی خارج شود.

۳ - استنشام بوی خوش.

۴ - خرید و فروش، حتی بنا بر احتیاط واجب در امور ضروری و لازم.

۵ - مجادله و بحث به منظور برتری و خودنمایی، در امور دینی باشد یا دنیایی.

(مسئله ۱۸۸) به هم زدن اعتکاف واجب جایز نیست، ولی می تواند اعتکاف مستحب را

در دو روز اول آن باطل نماید، هر چند خلاف احتیاط است و پس از دو روز، ماندن روز سوم واجب است.

(مسئله ۱۸۹) اگر اعتکاف خود را با انجام یکی از اموری که بیان شد باطل نماید سه

صورت دارد:

الف - چنانچه اعتکاف او واجب معین باشد، قضای آن لازم است.

ب - چنانچه اعتکاف او واجب غیر معین باشد، باید آن را دوباره شروع کند و بهتر است آن را تمام کرده

و دوباره از سر بگیرد.

ج - اگر اعتکاف او مستحب باشد، چنانچه در دو روز اول آن را باطل کند اشکال ندارد و چنانچه پس از دو روز آن را باطل نماید باید قضای آن را بجا آورد.

(مسأله ۱۹۰) اعتکاف واجب را به جماع باطل نماید هر چند در شب، علاوه بر قضا باید کفاره نیز بدهد و کفاره آن مانند کفاره باطل نمودن عمدی روزه رمضان است و بنابر احتیاط واجب ترتیب را در آن رعایت کند.

(مسأله ۱۹۱) در مواردی که قضای اعتکاف واجب می شود لازم نیست آن را فوراً بجا آورد، ولی نباید در انجام آن سستی و مسامحه نماید.

